

Les 1: Improviseren, wat is dat eigenlijk?

Doel	De leerlingen weten wat improvisatie is De leerlingen weten wat een 'thema' is De leerlingen weten wat 'call en response' is. De leerlingen kunnen het couplet van het lied 'improviseren' zingen
Nodig	Slides voor op digiboard Videomateriaal: film 1.1 , 1.2 en 1.3 Audio 1.1 en audio 1.2 klankstaven Digitale materiaal is te vinden op: https://amsterdamsemuziekeducatie.nl/lesmateriaal-5-6/
Extra (optioneel)	Improviseren komt heel veel voor, bekijk met de klas de extra voorbeelden.
Ruimte	Lokaal met digibord/eigen lokaal
Duur	50-60 minuten
Vorbereiding	Lees de opdrachten door Bekijk alvast het filmmateriaal
Klaarzetten in de klas	Klankstaven Begeleidende slides en filmpjes voor op het digiboard

Les 1: Improviseren... wat is dat eigenlijk?

Start

Wat gaat er gebeuren?

Vertel de leerlingen dat ze vandaag gaan leren over wat improvisatie betekent en dat ze dit ook gaan oefenen met de klankstaven. Daarnaast gaan we vandaag het eerste stukje van een lied over improvisatie leren.

Introductie / klassengesprek

Vraag aan de leerlingen of iemand weet wat improviseren betekent. Kan iemand een voorbeeld geven of uitleggen wat het is?

> Als je improviseert, dan doe je iets zonder dat je van tevoren bedacht hebt wat je precies gaat doen.

Voorbeeld: Als je gewoon maar gaat dansen op muziek zonder een dansje te doen dat je eerder ooit geleerd of gezien hebt.

Opdracht 1: Improvisatiespel voor de hele groep

Tel steeds tot vijf. Op de vijfde tel staan alle leerlingen als een standbeeld. Zeg steeds voordat je gaat tellen wat ze moeten uitbeelden. Bijvoorbeeld: een boom, een dier, een oude man, een kind, een voertuig, een vork, enz.

Opdracht 2: Improvisatiespel voor twee leerlingen:

Stel, je bent op vakantie en jullie willen op de camping pannenkoeken gaan bakken. In een klein dorpswinkeltje moet je aan de verkoper uitleggen welke ingrediënten je nodig hebt (bijv. melk, eieren, meel en zout). Maar jullie verstaan elkaar niet! Eén leerling is de vakantieganger, één leerling de verkoper. Speel samen deze situatie uit.

Bedenk met de leerlingen eventueel andere situaties die al improviserend uitgespeeld kunnen worden.

Film 1.1

Maar...hoe zit het dan met improvisatie in de muziek?

Het BIMHUIS en de band BRUUT!
Bekijk samen met de klas film 1.1

Hierin zien we Jennifer samen met Ismail het BIMHUIS binnenstappen. Daar ontmoeten ze Maarten van de band BRUUT! In een gesprek worden de begrippen *thema* en *improvisatie* in de muziek uitgelegd. Ook krijgen we een voorbeeld te horen, gespeeld door Maarten en BRUUT!.

Les 1: Improviseren... wat is dat eigenlijk?

Klankstaven
C D E G A C
in deze volgorde

Opdracht 3: Zelf aan de slag: Improviseren op klankstaven

Pak de klankstaven C D E G A C en leg ze in deze volgorde naast elkaar.

Film 1.2

Kijk samen eerst filmpje 2. We zien en horen BRUUT! een stuk muziek spelen. Het begint met een *thema* over twee maten, gevolgd door zes lege maten. In de lege maten mogen de leerlingen zelf een vrije improvisatie op de zes klankstaven maken. Dit herhaalt zich drie keer.

Kies drie leerlingen uit die mogen gaan improviseren op de klankstaven. Laat de leerlingen vooraf even uitproberen hoe de klankstaven klinken. Ze klinken bijvoorbeeld het beste als je in het midden erop slaat.

Alles mag, alles is goed, niets is fout!

Opdracht 4: Een call en response oefening

In het volgende filmpje speelt Maarten steeds een kort melodietje voor. De leerlingen zingen dit na. Dit voor- en nazingen heet *call en response*.

Film 1.3

Speel of zing mee met film 1.3

Spreek eventueel samen af hoe je de saxofoon gaat nazingen. Bijvoorbeeld op 'doe doe doe' of 'na na na'. Jullie mogen natuurlijk ook improviseren hoe je dit doet.

Les 2: Improvisatie en gevoel

Doel	De leerlingen onderzoeken emoties in geïmproviseerde muziek De leerlingen kunnen improviseren op de klankstaven
Nodig	Slides voor op digiboard Videomateriaal: film 2.1 en 2.2 Audio 2.1 en audio 2.2 klankstaven Digitale materiaal is te vinden op: https://amsterdamsemuziekeducatie.nl/lesmateriaal-5-6/
Ruimte	Groepslokaal
Duur	50-60 minuten
Vorbereiding	Lees de improvisatieopdrachten door Bekijk alvast de filmpjes
Klaarzetten in de klas	Klankstaven Begeleidende slides voor op het digiboard

Les 2: Improvisatie en gevoel

Start

Wat gaat er gebeuren?

Vertel de leerlingen dat ze vandaag meer gaan leren over improvisatie. Weten ze nog wat dat was? In deze les gaan we onderzoeken hoe verschillende emoties kunnen klinken in improvisatiemuziek.

Introductie / klassengesprek

Vraag aan de leerlingen of er iemand een gevoel of emotie kan noemen. Laat de leerlingen zoveel mogelijk verschillende emoties bedenken. Kunnen ze ook een voorbeeld geven van wanneer je dit dan voelt? Wanneer kan je je bijvoorbeeld verdrietig voelen? Of wanhopig, opgelucht, verdrietig, blij, enzovoorts? Noteer de emoties die de leerlingen noemen op het bord. Later in de les gaan jullie die gebruiken.

Emoties zijn heel belangrijk in muziek. Hoe zou dit werken bij improvisatie? Hebben de leerlingen daar een idee over?

Film 2.1

Opdracht 1: Improvisatiespel voor de hele klas

Zet film 2.1 aan. Hierin zien we hoe Jennifer en Ismail dit keer Hermine Deurloo, solist in de band, aan de tand voelen.

In een gesprek vertelt Hermine wat het verschil van haar improvisaties is wanneer een liedje een beetje droevig of juist lekker snel en vrolijk is.

Opdracht 1a: Improvisatiespel voor de hele klas

Na het kijken van het filmpje gaan de leerlingen in een kring staan in de klas. Maak met één van je handen een 'mondje' en vlieg daarmee als een bijtje door de lucht. Maak hierbij een zoemend geluid.

Ga vervolgens naar een leerling toe en stel in 'bijentaal' met de 'pratende' hand een vraag. De leerling antwoordt in 'bijentaal' met een 'pratende hand'. Vervolgens 'vliegt' de leerling naar een ander kind in de klas om een nieuwe vraag te stellen in 'bijentaal'.

Bij een grote groep kan je eventueel ook de kring rondgaan. Jij vraagt dus iets aan de leerling die rechts naast je staat. Dit kind geeft jou antwoord in 'bijentaal' en vraagt vervolgens iets aan het volgende kind in de kring.

Opdracht 1b: Improvisatiespel met emotie

Nu gaan jullie in 'bijentaal' praten met een bepaalde emotie. Doe het zelf eerst een keer voor of vraag een leerling om het voor te doen.

Voordat jullie beginnen, kijken jullie ter inspiratie samen welke emoties jullie ook alweer allemaal op het bord hadden geschreven. Iedereen kiest een emotie uit voordat jullie beginnen met de oefening. Het is niet erg als dezelfde emotie vaker voorbij komt.

Les 2: Improvisatie en gevoel

*Klankstaven
C D E G A C
in deze volgorde*

Opdracht 2a: Improviseren met klankstaven.

Pak de klankstaven C D E G A C en leg ze in deze volgorde naast elkaar.

Audio 2.1

Op audio 2.1 speelt de band een uptempo, vrolijk stuk. Vraag één van de leerlingen om hier zelf, op gepaste wijze, op de klankstaven een improvisatie te maken.

Opdracht 2b: Improviseren met klankstaven.

Nu gaat iemand op dezelfde klankstaven (C D E G A C) improviseren, maar dan met een andere emotie.

Audio 2.2

Op audio 2 wordt een treurige ballad gespeeld. Ook hier kan weer één van de leerlingen een passende improvisatie maken.

Film 2.2

Opdracht 3: Het Improvisatie lied

Bekijk samen eerst film 2.2 In dit filmpje wordt de zangeres, Zosja, geïntroduceerd. We horen het hele improvisatielied en zien de tekst meelopen.

In de vorige les hebben de leerlingen het refrein geleerd. In deze les worden de twee coupletten aangeleerd. (Bij de call/response oefening van de vorige les hebben ze deze ook al gehoord door de saxofoon)

Zosja legt ook uit wat *scatten* is.

Tips voor het aanleren van de tekst:

Verdeel de klas in acht groepjes. Ieder groepje krijgt één regel uit een couplet. Begrijpen de leerlingen wat de woorden betekenen?

Ieder groepje gaat hun eigen regel uit het hoofd leren en er een beweging bij bedenken. Je kan de tekst natuurlijk makkelijker onthouden wanneer de beweging te maken heeft met de tekst. Bij 'scratch op oude platen' kan je bijvoorbeeld doen alsof je scratcht, zoals Jennifer in het filmpje doet.

Als ieder groepje iets bedacht heeft, zet je het liedje aan en laten jullie de bedachte bewegingen aan elkaar zien.

Les 2: Improvisatie en gevoel

Het Improvisatielied

Couplet 1:

Trommel op de tafel, een hele vette beat,
Speel met je xylofoon, een solo op een lied.
Verzin zomaar ter plekke een hele nieuwe taal,
Bedenk vanuit het niets, een knettergek verhaal.

Refrein:

Improviseren, volg je gevoel.
Improviseren als je begrijpt wat ik bedoel.
Improviseren, wat je doet dat is uniek.
Doe het voor jezelf, of doe het voor publiek.

Couplet 2:

Scratch op oude platen, ga jammen met een band,
Praat met een rare stem, zodat niemand je herkent.
Ga eens lekker scatten, freestyle op een groove,
Bedenk vanuit het niets een hele coole move.

Swing

Improviseren

Bas Fortgens

F em dm G7 C am

Trom - mel op de ta - fel een
Scratch op ou - de pla - ten, ga

4 dm G7 C am dm G7

he - le vet - te beat. Spiel met je xy - lo - foon een so - lo of een beat. Ver -
jam - men met een band. Praat met een ra - re stem zo - dat nie - mand je her - kent.

7 em7(b5) A7 dm dm7(b5) C

zin zo - maar ter plek - ke een he - le nieu - we taal. Be - denk van - uit het niets een
Ga eens lek - ker scat - ten, free - style op een groove. Be - denk van - uit het niets een

10 G7 F em dm G7

knet - ter gek ver - haal. Im - pro - vi -
he - le cool - e move.

13 C am dm G7 C am

se - ren, volg je ge - voel. Im - pro - vi - se - ren, als je be -

16 dm G7 C am

grijpt wat ik be - doel. Im - pro - vi - se - ren, wat je

18 E7 am F C C/G G7 C

doet dat is u - niek. Doe het voor je - zelf, of doe het voor pu - blik.

21 C am dm G7

Les 2: Improvisatie en gevoel

Audio 2.3

Afsluiting: scatten

In filmpje 2 legt Zosja, de zangeres, uit wat scatten is. Weet iemand nog wat dit was?

Bij scatten doe je met je stem een instrument na. Je gebruikt dan eigenlijk onzinwoorden. Kan iemand een onzinwoord bedenken dat je kan zingen in plaats van het woord 'improviseren' in het lied? (bijvoorbeeld badoebadieda of najanadiedoe). Schrijf drie verzinsels op het bord. Zet het lied aan. Bij het refrein zingen jullie deze drie woorden in plaats van het woord 'improviseren'.

Zijn er leerlingen die dit solo durven te doen? De solisten mogen vooraf een onzinwoord opschrijven, maar misschien kunnen ze het wel ter plekke bedenken? Dan improviseren ze net zoals Zosja doet.

Les 3: Improvisatie en harmonie

Doel	De leerlingen kunnen uitleggen wat harmonie is De leerlingen kunnen met elkaar akkoorden spelen De leerlingen kunnen het improvisatielied in verschillende groepen met elkaar spelen en zingen
Nodig	Slides voor op digiboard Videomateriaal: film 3.1 en 2.2 Audio 3.1 klankstaven en eventueel percussie instrumenten Digitale materiaal is te vinden op: https://amsterdamsemuziekeducatie.nl/lesmateriaal-5-6/
Ruimte	Groepslokaal
Duur	50-60 minuten
Vorbereiding	Lees de opdrachten door Bekijk alvast de filmpjes
Klaarzetten in de klas	Klankstaven Begeleidende slides voor op het digiboard

Les 3: Improvisatie en harmonie

Start

Wat gaat er gebeuren?

Vertel de leerlingen dat ze vandaag meer gaan leren over improvisatie en harmonie en dat we verder gaan met het improvisatielied en zelf improviseren. Uiteindelijk gaan we de klas in groepjes verdelen en dan allemaal samen, als een soort band, het improvisatielied spelen en zingen

Introductie / klassengesprek

Jullie hebben nu meerdere filmpjes gezien waarin muzikanten samenspelen. Welke instrumenten bespelen ze allemaal? (saxofoon, drums, contrabas, saxofoon, mondharmonica, keyboard met orgelgeluid én zang)

Om het goed te laten klinken, moeten al deze instrumenten wel in harmonie spelen.

Bespreek met de leerlingen wat harmonie betekent. Bijvoorbeeld: wat betekent harmonie thuis? Wanneer is dat er wel, wanneer is dat er niet? Of maak een vergelijking met koken: wanneer is iets wel lekker samen en wanneer niet? De smaken moeten wel bij elkaar passen. Dan is het in harmonie.

Harmonie in muziek betekent dat verschillende tonen mooi samen klinken.

Film 3.1

Bekijk eerst film 3.1

Dit keer komt organist Folkert uit de band BRUUT! aan het woord. Hij vertelt dat je op het orgel, naast solo's maken, ook akkoorden kan spelen. Dat zijn meerdere tonen tegelijk en dat noem je harmonie.

Folkert noemt drie dingen die je nodig hebt om te kunnen improviseren: Melodie, ritme en harmonie.

Maar wat is nou wat?

Les 3: Improvisatie en harmonie

Opdracht 1: Melodie, ritme en harmonie

Ritme

Vraag de leerlingen of zij een ritme kunnen spelen. Hoe zouden ze dat kunnen doen? Wat heb je daarvoor nodig?

Je kan ritmes spelen op een drumstel, trommel, tamboerijn, etc. Maar het kan ook op je lijf door te klappen, te stampen, met je vingers te knippen of op je benen te slaan. Laat een aantal leerlingen om de beurt een ritme spelen op hun lijf. De rest van de groep doet het na.

Jullie hebben waarschijnlijk geen drumstel in de klas, maar er staan wel stoelen en tafels. Laat een aantal leerlingen een ritme spelen op hun tafel of stoel. De anderen doen het na.

1. Klankstaven
C D E G A C
in deze volgorde

2. Klankstaven
C D E
in deze volgorde

3. Klankstaven
allemaal in de juiste
volgorde

Melodie

Een melodie kan je zingen of spelen op een instrument. Vraag aan de leerlingen of ze weten waarmee jullie in de klas een melodie zouden kunnen spelen. Hint: jullie hebben dit eerder al gedaan.

Pak de klankstaven C D E G A C en leg ze in deze volgorde naast elkaar. Leg er één stokje bij. Laat een aantal leerlingen achter elkaar een melodie spelen.

Leg vervolgens alleen de klankstaven C D E neer. Lukt het iemand om het melodietje van 'improviseren' te spelen? Probeer het uit te zoeken door samen goed te luisteren. (Je speelt E D C D C)

Harmonie

In het filmpje zegt Folkert dat harmonie de akkoorden zijn. We gaan proberen om akkoorden te spelen op de klankstaven.

Pak alle klankstaven erbij en leg ze op de goede volgorde. Bij de klankstaven ligt nog steeds één stokje. Kunnen we nu akkoorden of harmonieën gaan spelen?

We hebben meer dan één stokje nodig om een harmonie te spelen. Geef drie leerlingen een stokje en laat hen een klankstaaf uitkiezen. De drie leerlingen spelen tegelijk op de klankstaaf. Luister samen of deze drie tonen mooi klinken bij elkaar of niet. Misschien is niet iedereen het altijd met elkaar eens. Smaken verschillen!

Les 3: Improvisatie en harmonie

Afsluiting: Opdracht 2: Het Improvisatie lied als spelstuk

Film 2.2

Audio 3.1

Herhaal eerst nog eens het Improvisatielied met behulp van filmpje 2 uit les 2.

Zet vervolgens audio 3.1 aan, dit is de orkestversie van het lied:
intro - eerste couplet - refrein - 4 maten solo - tweede couplet - refrein

Maak een zang-groep, een drum-groep en kies één of twee solisten.

1. Zang-groep.

Laat de leerlingen zelf bedenken of ze alles samen willen zingen of dat ze bepaalde stukje willen verdelen. Durft er iemand een stukje van het couplet solo te zingen? Bij het refrein kan je twee groepen maken: de ene groep zingt 'improviseren', de andere groep de rest.

2: Drum-groep.

Deze leerlingen gaan meespelen bij het refrein. Ze drummen dan op hun lichaam of op een tafel of stoel. Als je percussie-instrumenten tot je beschikking hebt, is het leuk om deze te gebruiken.

3: Solisten (bijvoorbeeld op de klankstaven)

In de vier maten na het eerste refrein hoor je een tussenstuk. Hierop kunnen één of meerdere leerlingen gaan improviseren. Dat kan bijvoorbeeld op de klankstaven, maar ze mogen ook improviseren met de stem (scatten, zoals Zosja deed).

Is iedereen er klaar voor? Zing en speel samen het lied. Na afloop geven jullie elkaar een groot applaus!

Over deze lessen

Deze lessen zijn tot stand gekomen dankzij de Alliantie Muziekeducatie Amsterdam, een samenwerking tussen de Amsterdamse Muziekpodia en Muziekschool Amsterdam.

Over de Alliantie Muziekeducatie Amsterdam (AMA)

Sinds juni 2015 is de AMA actief. We willen alle leerlingen en leerkrachten uit het primair onderwijs van Amsterdam en omgeving de kans geven om muziekpodia te bezoeken, zodat zij gedurende hun hele schooltijd de muzikale rijkdom van Amsterdam ervaren. We willen dat professionele muziek er voor iedereen is.

Over Muziekschool Amsterdam

Bij Muziekschool Amsterdam werken we elke dag keihard en met veel plezier aan onze missie: alle Amsterdamse leerlingen en jongeren de mogelijkheid geven het plezier van (samen) muziek maken te ervaren én zichzelf daarmee te ontwikkelen. Met een zeer divers team van meer dan 160 medewerkers doen we er alles aan om kwalitatief hoogstaande muzieklessen te waarborgen.

Over BIMHUIS

Bij het Bimhuis & Muziekgebouw gaan leerlingen op avontuur in de muziek van nu. Van fluisterzachte klanken tot spannende nieuwe geluiden – tijdens schoolconcerten en workshops maken leerlingen op een speelse manier kennis met jazz, improvisatie, hedendaags klassiek en muziek uit de hele wereld. Met plezier en verwondering beleven ze muziek in het iconische gebouw aan het IJ.

Over BRUUT!

BRUUT! is een Nederlandse jazzband uit Amsterdam. De muziek die ze spelen omschrijven ze zelf als superjazz, enerzijds tussen jazz en rock, anderzijds geïnspireerd door de boogaloo.

Colofon

BRUUT!:

Saxofoon: Maarten Hogenhuis

Hammondorgel: Folkert Oosterbeek

Contrabas: Thomas Rolff

Slagwerk: Felix Schlarmann

Mondharmonica: Hermine Deurloo

Zang: Zosja El Razhi

Presentatie: Jennifer Muntslag en Ismail

Muziek: Bas Fortgens, Bruut!

Arrangement: Thomas Welvaadt

Coördinatie Muziekschool Amsterdam:

Sarah Koolschijn, Tommy van Delst, Simone de Graaf

Geschreven door:

Bas Fortgens, Muziekschool Amsterdam

Merel Hutten, Muziekschool Amsterdam

Floortje Smehuizen, Muziekgebouw & BIMHUIS

Productie

Jona van Breemen, Alliantie Muziekeducatie Amsterdam

Floortje Smehuizen, Muziekgebouw en BIMHUIS

Film: Engel Mulder

Geluid: Arjan van Asselt en BIMHUIS

Vormgeving: Jona van Breemen